

De najaarsverzorging

Voor de bijen begint de voorbereiding op de winter na de langste dag. Bij die voorbereiding spelen een aantal factoren een belangrijke rol: de grootte van het volk, het moment waarop het volk is ontstaan (uitgewinterd, kunstzwerm, nazwerm), de gezondheid (varroamijtbesmetting) en de voedselvoorraad.

Op de meeste plaatsen in ons land is er na half juli voor de bijen nog genoeg te halen om in de dagelijkse behoefte te voorzien, maar niet voor het aanleggen van een wintervoorraad. De voorraad die er na het slingeren van de zomerhoning nog is, is gering en onbelangrijk bij het bepalen van de hoeveelheid suiker die gevoerd moet worden om de bijen een voldoende grote voedselreserve te geven. De grootte van die voorraad wordt bepaald door de behoefte van het volk in de winter en in het voorjaar als het lang slecht weer blijft. Het gebruik in de winter is afhankelijk van de grootte van het volk, open of gesloten bodem, klimaat en vroege voorjaarsdracht.

Grote volken gebruiken in de winter meer dan kleine. Ook is er bij een open bodem meer suiker nodig. Bij sterk wisselende weersomstandigheden gaat er meer voer op. Een vroege dracht kan een gunstig effect hebben. Het gebruik in de winter bedraagt gewoonlijk 10-15 kg. Als reserve voor periodes met koud weer is in het voorjaar nog vier tot vijf kilo nodig. Daarmee komt de totaal benodigde wintervoorraad op 14-20 kg. Let erop dat het niet gaat om de hoeveelheid suiker waarmee de imker de suikeroplossing maakt, maar om de hoeveelheid voer die de bijen opslaan in de raten. Er gaat suiker 'verloren' bij het indampen en er wordt voer gebruikt voor de huishouding.

Wanneer voeren?

Voeren doe je min of meer in twee periodes: onmiddellijk na het slingeren van de zomerhoning en rond begin september. Na het slingeren van de zomerhoning moet zoveel gevoerd worden dat het volk beschikt over een voorraad van 6-8 kg. Te vroeg te veel kilo's voeren kan ruimtegebrek veroorzaken en de volken in zwermstemming brengen. Afvoeren tot het volk over de volledige wintervoorraad beschikt, kan begin september gedaan worden. Bijen nemen vrijwel altijd suiker op, maar men kan beter niet te laat in het jaar voeren als de volken nog over zomerbijen beschikken om het voer te verwerken en op te slaan.

Hoeveel voeren per keer?

Bij een matige dracht ontwikkelt het broednest zich. Bij een overvloedige dracht slaan de bijen voorraden op. Van dit gedrag maken we gebruik bij het geven van de wintervoorraad. Grote porties zijn goed voor de voorraadvorming. Een bijenvolk kan op één dag vier tot vijf kg nectar binnenhalen en verwerken. Dat mogen we wel een grote portie noemen. Klein is een hoeveelheid die voldoende is voor de bijenhuishouding: warmte opwekken, broed verzorgen, etc. Dan gaat het over hoeveelheden van 100 tot 200 gram. Het maakt niet zoveel uit of men in porties van twee of van zes liter voert en of men dat verdeelt over een korte of een lange periode. Ook de samenstelling van het voer is onbelangrijk. Een dikke oplossing bederft minder snel en de bijen hoeven minder water te verdampen. Maar of dat nou echt belangrijk is?

De grootte van de bijenwoning

Het type bijenwoning is van geen belang voor de overwintering. De grootte van de bijenwoning, met name het raatoppervlak, speelt wel een rol. Er moet voldoende ruimte zijn voor broed en voer. Onderzoek toonde aan dat volken die bij de najaarsverzorging twee bakken ter beschikking hadden groter de winter in gingen dan volken die het met één bak moesten doen. Een klein volk groeit in een grote kast niet harder, maar een groot volk wordt wel kleiner als het te weinig raten heeft. In oude literatuur wordt nog wel eens gepleit voor klein overwinteren omdat de bijen de ruimte dan beter warm kunnen houden. Dat is een misvatting, ze houden alleen de tros warm.

Raten en ramen

Op hoeveel ramen overwinteren? De bijen maakt het niet zoveel uit, de imker wel. Veel imkers overwinteren het volk graag op zestien ramen, acht boven en acht onder. De lege ruimtes links en rechts worden met een sluitblok opgevuld. In het voorjaar kan men dan met weinig moeite vier ramen kunstraat inhangen. Een bijkomend voordeel van deze werkwijze is dat men daarmee ruimte krijgt voor het inhangen van de Nassenheiderverdamper om met mierenzuur de varroamijt te bestrijden. Een probleem is nog wel eens dat de volken in het najaar behoorlijk lastig kunnen zijn omdat er geen dracht is en dan geen gemanipuleer met raampjes toelaten. Het kan heel goed gebeuren

dat de welvaart van het volk nog zo groot is dat er niet voldoende lege ramen te vinden zijn. Dan laten we die ramen met broed, honing en stuifmeel hangen en overwintert het volk op 20 ramen.

De reden om bijenvolken niet meer raampjes mee de winter in te geven dan ze kunnen bezetten, is gelegen in het feit dat ze in de wintermaanden de raten buiten de onmiddellijke omgeving van de tros niet onderhouden. Schimmels krijgen dan een kans. Overbodige ramen slaat de imker liever droog op om ze later weer aan de bijen terug te kunnen geven.

Als men na het slingeren van de zomerhoning het volk op 16 ramen heeft gezet en het vervolgens fors gaat voeren, kan het bij grote volken gebeuren dat ze ruimtegebrek krijgen en daarop reageren met het ontwikkelen van zwermplannen. Dit soort ruimtegebrek kan men voorkomen door een lage honingkamer onder de broedkamerbakken te plaatsen. Het effect hiervan is dat de bijen onder het broednest een flinke ruimte hebben zodat ze in een tros onder het broednest kunnen gaan hangen. Zo ervaren ze geen ruimtegebrek.

Volkssterkte in de winter en broeden

De sterkte van het winterbijenvolk is niet zozeer afhankelijk van veel broeden maar vooral van de productie van vitale, langlevende winterbijen. Voor die vitaliteit is een goede stuifmeeldracht een voorwaarde. Veel imkers zien graag dat bijenvolken laat in het jaar nog flink broeden. Het is nog maar de vraag of dat wel zo gunstig is. We kunnen niet zien of dat broed een goede kwaliteit langlevende winterbijen oplevert of slechts veel kortlevende zomerbijen.

Het lijkt erop dat jonge volken gemakkelijker veel winterbijen opkweken dan oude volken. Met een jong volk wordt bedoeld een volk dat pas na de winter is gevormd: een nazwerm met een jonge moer, een kunstzwerm met een ingevoerde koningin. Karl Pfefferle noemt ze de renpaarden voor het nieuwe jaar. Misschien komt dat omdat de groeifase van een oud volk in het voorjaar ligt en die van een jong volk in de zomer. Een jong volk heeft geen andere zorgen dan een goede wintersterkte te bereiken met voldoende voedsel in voorraad. We moeten wel in het oog houden dat we hier op een menselijke manier redeneren. Bijen volgen hun eigen aangeboren ontwikkelingsgang en het is wel zeker dat we nog lang niet alle geheimen daarvan kennen.

Oude volken bereiken in augustus soms nog wel eens zo'n omvang dat zwerm drift ontstaat. Dat zijn vast geen inactieve winterbijen die willen gaan zwermen. Een dergelijk volk kan, voordat het oktober is, nog aardig slinken. Het kan heel goed zijn dat er uiteindelijk

minder winterbijen overblijven dan bij een jong volk dat er in augustus een stuk kleiner uitziet. Dit alles maakt dat het wat moeilijk is om aan de hand van het aantal met bijen bezette ramen te bepalen of een volk sterk genoeg is om de winter in te gaan. Zeker is dat een volk dat in augustus te klein is, geen kans heeft op een succesvolle overwintering. Er is onderzocht hoe groot een bijenvolk moet zijn om succesvol de winter door te komen. Dan blijkt dat een bijenvolk dat in oktober 5.000 bijen telt een reële kans heeft op een goede overwintering. Onder de 5.000 bijen wordt die kans kleiner.

Najaarscontrole

Voor wie nog eens goed wil kijken hoe het volk er begin september voor staat, kan de najaarscontrole heel zinvol zijn. De imker let dan vooral op de hoeveelheid voer en de plaats waar het is opgeslagen. Een broedkamerraam dat aan twee zijden volledig gevuld is met verzegeld voer, weegt ongeveer 3,5 kg. Eén vierkante decimeter voer aan beide kanten verzegeld weegt ongeveer 500 gram. De hoeveelheid voer kan men schatten met behulp van een raster: Een leeg raampje bespannen met draden op een onderlinge afstand van 10 cm. Leg het op de raampjes met verzegeld voer en tel de vierkante decimeters verzegelde wintervoorraad. Van het broednest hoeven we alleen maar te zien of er gesloten werksterbroed is. Lang niet alle imkers houden een najaarscontrole. Tijdens het voeren en winterklaar maken van het ratenbestand hebben ze genoeg informatie over het volk gekregen: de voedselvoorraad van het volk is groot genoeg en er is nog een leggende koningin. Na deze controle kan men de bijenvolken met rust laten tot het volgende voorjaar. Er is voor de bijen nog voldoende tijd om alle kieren met propolis te dichten. De vliegopening wordt door de bijen soms verkleind met een mengsel van propolis en was. Zelfs open bodems worden (gedeeltelijk) dicht gekit.

Varroabestrijding

Een te gecompliceerd probleem om in een paar woorden een oplossing te geven. Dat hoeft gelukkig ook niet want via uw maandblad is u al veel informatie verstrekt. Thymovar en Apiguard zijn middelen die ingezet kunnen worden door imkers die niet met organische zuren willen werken. Mierenzuur na het slingeren van de zomerhoning en bij het opvoeren al of niet in combinatie met oxaalzuur als winterbehandeling geven ook goede resultaten.